

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PASSATO REMOTO V SOUČASNÉ ITALŠTINĚ

Vedoucí práce : PhDr. Jan Radimský, PhD

Autor : Iva Marková

Studijní obor : Románská filologie – italština

Ročník : IV

2011

Anotace

Cílem této práce je popsat místo *passata remota* v systému slovesných časů současné italštiny. První část práce vychází z prostudovaných prací současných italských lingvistů M. Dardana, G. Patoty, L. Renziho, L. Serianniho a jedné české lingvistky S. Hamplové. Představuje jejich pojetí užití jak *passata remota*, tak *passata prossima*. Na teoretickou část navazuje část praktická věnující se parametrům, které ovlivňují konkurenci *passata remota* a *passata prossima* a popisuje jejich shodný prostor užití. Praktická část dokládá výskyt především *passata remota* v poměrně obsáhlém literárním textu čtrnácti italských autorů, kteří jsou zástupci rozdílných italských regionů. Dále je na zvolených úryvcích z literárního textu dokládána funkce *passata remota*. V závěru jsou uvedeny kritéria konkurence *passata remota* a *passata prossima* vycházející z poznatků jak teoretické, tak praktické části.

Klíčový důvod konkurence obou časů je subjektivní volba mluvčího, další důvody jsou okrajové, tedy spíše ke zpestření textu různých stylů.

Annotation

The aim of this Bachelor thesis is to describe *Passato remoto* in a present system of Italian tenses. The first part is based on an examination of work of Italian contemporary linguists Dardani M., G. Patoty, L. Renziho, L. Serianniho and a Czech linguist S. Hamplova. Thesis represents a concept of how to use *Passao remoto* and *Passato prossimo*. This theoretical part, deals with parameters that affect competition of *Passao remoto* and *Passato prossimo* and describes their field of use. Practical part shows a presence of *Passato remoto* mainly in relatively extensive literary text of fourteen Italian authors who are representatives of different Italian regions. In conclusion there are presented criteria of the competition of *Passao remoto* and *Passato prossimo*. Key reason for competition of these two tenses is a subjective choice of speaker, other reasons are marginal.

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce, panu PhDr. Janu Radimskému, PhD., za pomoc při tvorbě tohoto textu.

Děkuji Anně Marii Barrac, za pomoc při tvorbě praktické části, především za pohotovost, díky které mohla tato část v časově omezeném zahraničním pobytu vzniknout.

OBSAH

OBSAH	1
ÚVOD	2
1. PERFEKTA V JAZYKOVÉM SYSTÉMU	3
2. PERFEKTUM JEDNODUCHÉ A SLOŽENÉ PODLE VYBRANÝCH LINGVISTŮ	9
2.1 Popis perfekt podle Dardana	9
2.2. Popis perfekt podle Patoty	11
2.3. Popis perfekt podle Prota	13
2.4. Popis perfekt podle Hamplové.....	13
2.5. Popis perfekt podle Serianniho	16
2.6. Popis perfekt podle Bertinetta.....	18
3. SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	22
4. PRAKTICKÁ ČÁST	24
4.1. Výskyt <i>passata remota</i> a <i>passata proxima</i>	24
4.1.1. Vyhodnocení materiálu podle geografické oblasti působení autora.	24
4.1.2. Vyhodnocení materiálu podle literárních stylů.....	26
4.2. Funkce <i>passata remota</i> a <i>passata proxima</i> v textu.....	35
4.2.1. Chronologická vzdálenost.....	35
4.2.1.1. Příklady „velkého“ posunu do minulosti.....	35
4.2.1.2. Příklady „malého“ posunu do minulosti.....	38
4.2.2. Psychologická vzdálenost.....	39
4.2.2.1. Příklady „velkého“ posunu do minulosti.....	39
4.2.2.2. Příklady „malého“ posunu do minulosti.....	39
ZÁVĚR	41
RESUME	43
BIBLIOGRAFIE	45

ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je popsat místo a použití *passata remota* v současné italštině a ozřejmit kritéria, která ovlivňují v současném italském jazyce konkurenci *passata remota* a *passata prossima*.

První část práce popisuje místo *passata remota* v systému slovesných časů současné italštiny a formy časování pravidelných i nepravidelných sloves. V druhé, poměrně rozsáhlé části, jsou představeny oba dva časy, *passato remoto* i *passato prossimo* tak, jak je uvádějí autoři vybraných dostupných gramatik italského jazyka, tedy práce Piera Marca Bertinetta z kolektivu autorů pod vedením Lorenza Renziho, dále práce Maurizia Dardana, Giuseppe Patoty, Beniamina Prota, Sylvy Hamplové a Luky Serianniho. Ve třetí části shrneme teorie uvedené v jednotlivých gramatických příručkách a srovnáme užití *passata remota* a *passata prossima*, přičemž se zvláště zaměříme na parametry, které ovlivňují jejich konkurenci. Vypracovaná teoretická část je oporou praktické části.

Excerpta pro čtvrtou část byla vybrána v průběhu tříměsíčního studijního pobytu na univerzitě Dante Alighieri pro zahraniční studenty¹ v Reggio Calabria (jižní Itálie) pod vedením Anny Marie Barreca, která zvolila konkrétní autory literárních děl a doporučila i jednotlivá díla. Velkou výhodou zahraničního pobytu byla dostupnost současné italské literatury a možnost konzultace s rodilým mluvčím.

Základem praktické části jsou excerpta zvolených současných textů z posledních 30 -ti let, z různých stylových rovin, v nichž se vyskytují oba posuzované časy a mohou na nich být zkoumány konkrétní kritéria použití. U každého autora také bude uvedeno místo narození a místo současného bydliště, tedy region, ze kterého zřejmě vychází autorova současná tvorba. Vliv na použití sledovaných časů totiž mohou mít také regionální rozdíly v užívání jazyka.

---

1 Università per stranieri „Dante Alighieri“ Reggio di Calabria

V závěrečné části bude následovat celkové porovnání výsledků popsaných v teoretické části s výsledky z části praktické. Použití *passata remota* je časté především v psané formě. Fakt, že výzkum je realizován výhradně na literárním materiálu, může působit neobjektivně. Avšak vzhledem k tomu, že pro perfektní jednoduché je charakteristické použití především v beletrii, je nutné vést výzkum tímto směrem.

1. PERFEKTA V JAZYKOVÉM SYSTÉMU

Tématem této bakalářské práce je „*Passato remoto v současné italštině*“, slovesný čas popisující ukončenou minulost (nazývané též perfektum jednoduché, viz níže). V italském slovesném systému je několik možností při popisu minulého děje. Tento děj je vyjadřován pěti slovesnými časy v indikativu, kterými se snaží zachytit události v minulosti. Pokusme se tedy jasně definovat minulost, v které proběhly určité děje. Podmínkou minulosti, je, že popisované děje se vždy udály před momentem promluvy. K jasné definici je důležité uvědomit si základní kritéria tohoto děje. Představme si časovou osu a na ní jeden pevný bod. Tímto bodem je okamžik promluvy. V případě písemné podoby jazyka, se tento okamžik shoduje s okamžikem čtení textu. Dalšími jasnými body na časové ose jsou začátek a konec události. Důležitá je i „aktuálnost výpovědi“, tedy vliv tohoto děje na přítomnost. Tento fakt je velice složité zaznamenat, pokud není přesně specifikován. Ostatně jmenované body bývají ve větě přesně (*oggi, ieri, un'ora fa*), nebo alespoň nepřesně (*una mattina, allora, nel '50*) označeny.

Děj vždy probíhal v určitém období přesně, nebo nepřesně dlouhou dobu a v jiném okamžiku byl popisován. Vzdálenost mezi bodem ukončení děje a bodem promluvy je buď krátká (minulost blízká), nebo dlouhá (minulost vzdálená). Z těchto graficky znázornitelných vzdáleností vyplynula i terminologie pojmenování slovesných časů, které minulost blízkou – *passato prossimo*, nebo minulost vzdálenou – *passato remoto* popisují.

Nyní si popíšeme rozdíly fyzického děje, a způsobu lingvistického vyjadřování. Je zde rozdíl mezi *časem fyzickým* (fisico) a *časem jazykovým* (linguistico). *Čas fyzický* přesně odměřuje události na dny, hodiny, vteřiny atd.. *Časem jazykovým* se snažíme tyto události vyjádřit. *Čas jazykový* vyjadřuje *čas relativní* (*riferimento relativamente*) a *čas absolutní* (*riferimento assolutamente*). (Bertinetto P. M., 1991: 14) *Čas absolutní* vyjadřuje minulost, přítomnost a budoucnost. V každém slovesném čase, je možnost dalšího upřesnění událostí. Pokud popisujeme vztah jednoho děje vůči jinému ději v rámci minulosti, přítomnosti, nebo budoucnosti, jedná se o *čas relativní*. *Relativní čas* popisuje současnost, následnost a předčasnost dějů slovesnými tvary kategorie slovesného způsobu.

Slovesný způsob obecně vyjadřuje modifikaci slovesného děje z hlediska reálnosti, nutnosti, možnosti nebo nereálnosti, nenutnosti i nemožnosti jeho uskutečnění. *Slovesný způsob* je jedním z prostředků vyjadřování modality výpovědí. (Čechová M., 2000:163) U děje v minulosti rozlišujeme *způsob oznamovací* bezpříznakový (*l'indicativo*) a *podmiňovací způsob* (*il condizionale*). V italštině pro tento děj v minulosti podmíněný jiným dějem existuje tvar nazvaný „*il condizionale passato*“. Pro označení nejistého, domnělého děje existují v italštině dva konjunktivy – konjunktiv minulý (*il congiuntivo passato* př. che io abbia parlato) a konjunktiv imperfekta (*il congiuntivo imperfetto* př. che io parlassi). Pokud k pěti formám oznamovacího způsobu zahrneme i jednu formu podmiňovacího způsobu a dvě formy konjunktivu, má italština osm možností pro kategorii času v minulosti.

Z uvedeného vyplývá, že čas gramaticky vyjádřený se nemusí shodovat s časem skutečným. „*Se la funzione dei tempi fosse propriamente quella di indicare un preciso e univoco riferimento temporale, il sistema verbale di ogni lingua risulterebbe eccessivamente ridondante.*„ (Bertinetto P. M., 1991: 14) Pokud by každý slovesný čas označoval právě a pouze *čas fyzický*, obsahovala by gramatika přemíru slovesných časů, což v podstatě není zapotřebí. Cílem je, aby autor vytvořil sdělení (ve většině případech popis děje), které bude adresátem jasně pochopeno.

Tabulka systému italských slovesných časů v indicativu podle Bertinetta (Bertinetto P. M., 1991: 15):

indicativo		
passato	imperfetto	
	perfetti	perfetto semplice (passato remoto) perfetto composto (passato prossimo)
	piuccheperfetti	piuccheperfetto I (trap. prossimo) trapassato o piuccheperfetto II (trap.remoto)

Tabulka znázorňuje přehled italských minulých slovesných časů v indicativu (oznamovacím způsobu), jedná se o přehled názvů pro pět forem, které popisují slovesný minulý čas (*passato*). *Imperfetto* (př. *parlavo*) vyjadřuje časově

neohraničené minulé děje a postihne děj v jeho průběhu (př. *parlavo*). *Perfetto* je ukončený minulý děj. *Perfetto* má dva tvary, jednoduchý tvar je pro *passato remoto* (*perfetto semplice* - př. *parlai*) a tvar složený pro *passato prossimo* (*perfetto composto* - př. *ho parlato*), které mají jak shodné, tak odlišné užití. V tabulce je jasně znázorněno, že i *piuccheperfetto* má dva tvary. Jak pro *trapassato remoto* (*piuccheperfetto II* – př. *ebbi parlato*), tak pro *trapassato prossimo* (*piuccheperfetto I* – př. *avevo parlato*). *Piuccheperfetta* vyjadřují děj, který předchází jiný děj minulý.

K ucelení přehledu, který specifikuje místo *passato remoto* v systému slovesných časů, popíšme slovesné kategorie. Ty vyjadřují charakter děje a specifikují účastníky děje. Určité tvary vyjadřují slovesnou osobu (*la persona*), číslo (*il numero*), způsob (*il modo*), čas (*il tempo*), slovesný rod (*la diatesi*) a v italštině velice specificky vid (*l'aspetto*).

Časování nepravidelných sloves v *passato remoto*

Passato remoto (*perfetto semplice*) je slovesný čas, který má odlišné tvary pro všechny osoby v singuláru a plurálu. Většina sloves I. a III. slovesné třídy má pravidelné časování. Nepravidelných sloves první a třetí třídy je minimum. Naopak u druhé slovesné třídy má většina sloves nepravidelné formy časování. Ve druhé třídě se nepravidelnost projevuje v 1. a 3. osobě singuláru a u 3. osoby plurálu vypuštěním, nebo obměnou kmenových souhlásek.

Časování pravidelných sloves v *passato remoto* :

I. třída – sloveso *parlare*

singular	plural
io parlai	noi parlammo
tu parlasti	voi parlaste
egli parlò	essi parlarono

II. třída – sloveso vendere

singular io vendei, vendetti tu vendesti egli vendè, vendette	plural noi vendemmo voi vendeste essi venderono, vendettero
--	--

III. třída – sloveso partire / capire

singular io partii / capii tu partisti / capisti egli partì / capì	plural noi partimmo / capimmo voi partiste / capiste essi partirono / capirono
---	---

2. PERFEKTUM JEDNODUCHÉ A SLOŽENÉ PODLE VYBRANÝCH LINGVISTŮ

Italský jazyk není kodifikován jednou lingvistickou institucí jako v České republice. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky je soustředěn na výzkum současné češtiny jak psané tak mluvené ve všech jejích spisovných i nespisovných podobách. Výsledky výzkumu jsou aplikovány při tvorbě slovníků, gramatik, pravidel pravopisu aj. (<http://www.ujc.cas.cz>) Výzkum italštiny ve všech jejích spisovných i nespisovných podobách je veden individuálně jednotlivými prestižními autory, jejichž přístupy se mohou lišit. Základním zdrojem teoretického materiálu jsou tyto gramatické práce předních italských lingvistů a jedno zpracování české lingvistky.

2.1 Popis perfekt podle Dardana

Dardano užívá pro označení minulých slovesných časů pouze termín *passato remoto* a *passato prossimo*. Podle Dardana minulost vyjádřená *passatem remotem* je zcela uzavřená bez ohledu na její vývoj nebo vazbu k přítomnosti. (Dardano M., 2002 : 322) Konkurenci popisuje třemi příklady s užitím různého slovesného času.

Moravia scrisse Gli indifferenti dal 1925 al 1928

Moravia scriveva Gli indifferenti tra il 1925 e il 1928

Moravia ha scritto Gli indifferenti.

Ve větě první *passato remoto* staví význam na zahájení a uzavření činnosti, počátek a konec události – „*mette in rilievo l'aprirsi e il chiudersi dell'azione, il suo inizio e la fine*“.(Dardano M., 2002: 322) Druhá věta *imperfektem* zdůrazňuje průběh události v době časově omezené. Třetí věta *passatem proximem* vyjadřuje současně dokonanost události a její aktuálnost – „*esprime insieme la compiutezza dell'azione e la sua attualità*“ (Dardano M., 2002: 322) - (Moravia je autor knihy, kniha existuje, můžeme ji číst). Dále upozorňuje na postavení obou perfekt v současném jazyce, kdy je *passato remoto* často nahrazeno *passatem proximem* při popisu minulosti vzdálené:

L'anno scorso sono andato a Venezia. (Dardano M., 2002: 322)

Dardano se domnívá, že potřeba přiblížit události okamžiku promluvy je z důvodu intenzity sdělení – „*l'esigenza di avvicinare i fatti al momento della narrazione, con ragioni cio è di immediatezza espressiva*“.(Dardano M., 2002: 322) Předkládá také teorii regionálního užití minulých časů, kdy častější užití *passata prossima* je typické pro severní Itálii, v jižní Itálii se užije *passato remoto* i při popisu události nedávné, velice blízké přítomnosti. Například:

Arrivai un quarto d'ora fa. (Dardano M., 2002: 322)

Při popisu *passata prossima* upozorňuje na složený tvar, *passato prossimo* sestává z pomocného slovesa (avere, essere) a participia *passata* daného slovesa, který jednoznačně odlišuje oba slovesné časy. Dále jasně definuje užití *passata prossima*. *Passatem prossimem* vyjadřujeme:

událost spojenou s minulostí, která má určitou vazbu na přítomnost, nebo dosud trvá – „*un fatto compiuto con passato*, (Dardano M., 2002: 322):

due giorni fa ho preso una brutta influenza (e ancora ne soffro), (Dardano 2002: 322)

nebo trvají účinky popsané události – „*l'evento descritto perdura nel presente* „:

Giulia è nata 21 settembre del 1983. (Dardano M., 2002: 322)

Ho imparato l'inglese durante un soggiorno di studio negli Stati Uniti. (Dardano M., 2002: 322)

První příklad označuje skutek, který se udál v minulosti – narození osoby dosud žijící, ale použití *passata remota* by bylo vhodnější u dat zesnulého:

Manzoni nacque nel 1785. (Dardano M., 2002: 322)

Pojmenování slovesných časů *passato remoto* a *passato prossimo* zcela neodpovídá jejich užití. Poloha události je blízká (*prossimo*) či vzdálená (*remoto*) přítomnosti. Význam věty by měl tedy odpovídat názvu minulého slovesného času (minulost blízká či vzdálená). Což neodpovídá. Volbu minulého času ovlivní větší nebo menší psychologická aktuálnost v přítomnosti. Přirozeně se častěji uvažuje o vztahu události nedávné a přítomnosti. Lehce nalezneme i opačné příklady. Událost Velice vzdálená současnosti je popsána *passatem prossimem*. (Dardano M., 2002 : 322) :

Dio ha creato il mondo.(Dardano M., 2002 : 322)

L'invenzione della scrittura ha rivoluzionato i rapporti tra i popoli.
(Dardano M., 2002 : 322)

Autor upozorňuje na možnost, kdy se *passato prossimo* může rovnat v některém případě času předbudoucímu. Jde o vyjádření činnosti nebo události, která nastane v budoucnosti – „*Anche senza l'accompagnamento di avverbi o di locuzioni avverbiali, il passato prossimo può equivamente in qualche caso a un futuro anteriore, presentando il fatto come compiuto nel futuro*“ :

Un ultimo sforzo e ho finito. (- avrò finito) (Dardano M., 2002 : 322)

2.2. Popis perfekt podle Patoty

Patotův pohled na užití *passata prossima* a *passata remota* se soustředí především na psychickou či emotivní vazbu k minulosti. Při užití *passata prossima* není podstatná časová vzdálenost události k přítomnosti, většinou jde o děj blízký okamžiku promluvy. Podstatná je psychická nebo emotivní vazba autora k popisované události a pouta či vliv minulosti na přítomnost – „... *vicinanza mentale o emotiva al presente*“. (Patota G., 2006: 99) Patota uvádí příklad, na kterém vidíme dvě odpovědi na položenou otázku. Vysvětluje teorii, kdy krátkou vzdálenost i uplynutí jednoho roku mluvčí pociťuje za aktuální – „...*tutte le due azioni, anche se avvenute in tempi diversi, mantengono i loro effetti sul presente*“ (Patota G., 2006: 100) a vyjádří děj *passatem prossimem*.

Come mai non bevi il liquore?

1 : „*Perchè l'ho bevuto poco fa.*“

2 : „*Perchè da un anno il medico me lo ha proibito*“. (Patota 2006 : 99)

Patota zdůrazňuje, že oba slovesné časy minulé *passato prossimo* a *passato remoto* užíváme pro popis minulosti ukončené. Rozdílný je především subjektivní pocit mluvčího. Jak vnímá vzdálenost minulosti od přítomnosti - „...*qualifica un'azione come distante, sul piano psicologico oltre che sul piano cronologico*...“ (Patota G., 2006: 103)

Cristoforo Colombo nacque nel XV secolo.

Durante la seconda guerra mondiale nostro nonno combattè nella Resistenza.

V první větě je užito *passato remoto* „nacque“ nejen z důvodu vzdálenosti sedm století, ale také proto, že život Kryštofa Kolumba je vzdálený našim životním zkušenostem. V druhé větě je zdůrazněno, že dědečkova zkušenost je nám vzdálená nejen z chronologického pohledu, ale především z psychologického. Pokud bychom totiž chtěli vyjádřit především psychologickou vazbu na tuto událost v minulosti (například dědeček žije, je součástí rodiny, anebo již nežije, ale vzpomínka na něho je stále silně přítomná v nás), nepoužijeme *passato remoto*, ale *passato prossimo*, viz příklad (Patota G., 2006: 103):

Durante la seconda guerra mondiale nostro nonno ha combattuto nella Resistenza.

Právě tato charakteristika události ovlivní rozdílné vyjádření časové vzdálenosti. *Passato remoto* můžeme použít gramaticky správně i při popisu události nedávné:

„*Ieri ricevemmo visite*“ (Patota G., 2006: 103)

pokud mluvčí popisuje událost již s časovým odstupem, zcela uzavřenou – „*se chi parla vuole presentarlo come un fatto ormai concluso, guardato con distacco.*“ (Patota G., 2006: 103)

Autor upozorňuje na možnost vyjádřit *passatem proximem* předčasnost, kterou dokazuje příkladem:

„*Appena ho finito questo lavoro, me ne vado in vacanza*“ namísto:

„*Appena avrò finito questo lavoro, me ne andrò in vacanza*“.(Patota G., 2006: 100)

Autor definuje užití *passata prossima* a *passata remota* v italských regionech shodně jako ostatní autoři. V oblastech severní Itálie se *passata remota* neužívá nikdy, upřednostňuje se ve všech případech užití *passata prossima*, i pro události vzdálené jak chronologicky, tak psychologicky.

Un anno fa ho visto Giovanni.

Dále upozorňuje na striktní užití obou časů v Toskánsku, kde se používají oba časy dle kritérií odpovídajících jejich názvu. Což znamená, děj ukončený v minulosti blízký k přítomnosti vyjádříme *passatem proximem* a děj vzdálený *passatem remotem*. :

„*Ieri ho incontrato Giovanni, abbiamo deciso di andare a pranzo insieme domani*“ a

„*Non vedo Giovanni da tanto tempo: lo incontrai per caso un anno fa in piazza della Signora e dopo di allora non l'ho più visto*“.(Patota G., 2006 : 104)

Regionální užití je rozdílné v dodržování těchto kritérií. V některých oblastech jižní Itálie, především v Kalábrii a na Sicílii, se *passato prossimo* neužívá a upřednostňuje se *passato remoto* i pro události chronologicky a psychologicky blízké:

„*Ieri incontrai Giovanni...*“

„...*lo incontrai per caso un anno fa*“.(Patota G., 2006 : 104)

Dnes je ve standardní italštině sklon více používat *passato prossimo* a méně *passato remoto* i v případech, kdy gramatika předepisuje použití *passato remoto* – „...*anche nei casi in cui la grammatica richiederebbe l'uso del passato remoto*“.(Patota G., 2006 : 104)

2.3. Popis perfekt podle Prota

Gramatik Proto uvádí, že tvar *passato prossimo* je složený (ho amato, sono andato)... ***Passato prossimo*** označuje nejen událost, která se odehrála před chvílí, nebo před nedávnem (dnes, včera), ale také událost, která je velice vzdálená, jejíž vliv dosud přetrvává a působí na přítomnost.

Ho appena sentito bussare.

Questa mattina mi sono alzato tardi.

In tutto questo mese non l'ho mai visto.

La rivoluzione industriale si è ormai estesa a tutto il globo.

Manzoni ha scritto il romanzo più ammirevole della nostra letteratura.

XY (scrittore vivente) è nato nel 1940.(Proto B., 1988: 293)

Passato remoto označuje událost v minulosti, nejen „hodně vzdálenou“ od přítomnosti, ale zcela uzavřenou bez jakéhokoli vlivu na přítomnost.

Il mese scorso lo vidi una volta sola.

La rivoluzione industriale ebbe inizio in Inghilterra nell '700.

Manzoni scrisse la prima stesura dei Promessi Sposi tra il 1821 – 23.

Giosuè Carducci nacque nel 1835 e morì nel 1907.(Proto B., 1988: 293)

Passato remoto je slovesný čas přednostně užívaný pro popis historické beletrie, fantazijní vypravování. Autor rekonstruuje minulost, nebo popisuje příběh ve vlastním světě izolovaném od přítomnosti. „*Come tempo „relativo“ il passato prossimo può essere messo in rapporto col presente e col passato, il passato remoto col passato.*“ (Proto B., 1988 : 293) Čas „relativní“ *passato prossimo* může spojovat vliv

minulosti na přítomnost. *Passato remoto* je čas pouze pro popis minulosti (bez vlivu na přítomnost).

2.4. Popis perfekt podle Hamplové

Pojetí Hamplové je čerpáno z italských gramatik, ale doplněno o srovnání s češtinou a upozorňuje na problémy při překladu.

Pokud v češtině hovoříme o těchto dvou italských časech, používáme běžně tuto italskou terminologii. Tedy termínu *passato prossimo* pro perfektum složené a *passato remoto* pro perfektum jednoduché. (Hamplová S., 2004: 178)

Podle Hamplové *passatem prossimem* vyjadřujeme:

a) děje, jejichž následky trvají do přítomnosti, i když se uskutečnily třeba dávno v minulosti. Upozorňuje na vliv subjektivního vnímání popisované události a prezentuje toto na příkladech.

Ho sempre amato la musica classica.

Non mi è mai piaciuto quel romanzo. (Hamplová S., 2004: 179)

b) „děje uskutečněné nedávno nebo v časovém období, které ještě trvá“. (Hamplová S., 2004: 178) Hamplová uvádí slova, která vyjadřují vztah k přítomnosti: oggi, questa settimana, questo mese, quest'anno, questo secolo.

Questo secolo sono avvenute alcune vicenze particolarmente tragiche.

Gli ho parlato un'ora fa.

Užití *passata prossima* k vyjádření předčasnosti v budoucnosti, tj. místo předbudoucího času, jako v následujícím příkladě, je dle Hamplové méně časté.

Quando ho avuto sue notizie, te lo farò sapere. (Hamplová S., 2004: 179)

Pro vyjádření opakování děje uvádí autorka nutnost lexikálního vyjádření (např. číslovkou)

Te l'ho ripetuto due volte, ma l'hai dimenticato lo stesso. (Hamplová S., 2004: 179)

Pro zachycení jednorázových dějů popisuje regionální rozdíl. V severní a střední Itálii používáme téměř výhradně *passato prossimo*, zatímco v jižní Itálii i v mluveném jazyce dáváme přednost *passatu remoto*. Na většině území je podle autorky

upřednostněno v současném hovorovém jazyce *passato prossimo* před *passatem remotem* pro svůj bezprostřednější vztah k přítomnosti a výraznou živost. („*Někdy se tato převaha přičítá vlivu francouzštiny, kde jednoduché perfektum prakticky vymizelo z hovorového jazyka.*“ (Hamplová S., 2004: 186)) V mluveném jazyce tedy užíváme *passato remoto* jen v jižní Itálii, a to i pro děje, kde by podle gramatických pravidel mělo být *passato prossimo* (Hamplová S., 2004: 186).

Passato remoto neboli **jednoduché perfektum** „*označuje jednorázové děje, které proběhly v již ukončeném-blízkém nebo vzdáleném-časovém údobí a nemají žádný vztah k přítomnosti*“ (Hamplová S., 2004: 186). Hamplová upozorňuje na vliv mluvcího, na prezentaci časové vzdálenosti děje od přítomnosti a jeho aktuálnost.

Ciò accade parecchi anni fa.

Alberto Moravia a ventidue anni pubblicò il suo primo romanzo che gli procurò una immediata fama. (Hamplová S., 2004: 185)

Jasnou preferenci *passata remota* vidí autorka u sloves *nascere* a *morire*, pokud se vztahují k nežijícím osobám, dále při popisu historických událostí a při zachycování po sobě následujících dějů.

Giosè Carducci nacque nel 1835 a Valdicastello e morì nel 1907 a Bologna.

1915 l'Italia denunciò la Triplice Alleanza ed entrò in guerra a fianco della Francia, Gran Bretagna e Russia.

Prese quindi una padella, la lavò, ci versò alquanto olio e la mise sul fornello.

(...) *Passò qualche minuto, poi si udì uno strano sibilo.* (Hamplová S., 2004: 186)

Hamplová uvádí, jak jsou koncipována beletristická díla. *Zpravidla tak, že *passato prossimo* se vyskytuje pouze v přímé řeči, kdežto *passato remoto* ve vyprávění autora.* (Hamplová S., 2004: 186) Může se také vyskytnout pro oživení textu, nebo v novinářském stylu k upoutání větší pozornosti čtenářů.

*V některých případech při volbě *passata remota* nebo *passata prossima* záleží na postoji mluvcího k dané mimojazykové skutečnosti. V první z následujících dvou vět je děj objektivně konstatován jako ukončený v minulosti, kdežto v druhé se zdůrazňuje vztah k přítomnosti, tj. že toto dílo stále existuje, je možné si ho přečíst apod.*

Questo prosatore ha scritto molti racconti e qualche romanzo.

Questo prosatore scrisse molti racconti e qualche romanzo. (Hamplová S., 2004: 186)

2.5. Popis perfekt podle Serianniho

Serianni se věnuje pojmenování minulých slovesných časů. Upozorňuje na nesoulad pojmenování a striktního užití „*passata remota*“ a „*passata prossima*“. Slovesný čas, terminologicky nazývaný „minulost vzdálená“ - *passato remoto*, může vyjádřit i událost mnohem novější s ohledem na děj vyjádřený slovesným časem terminologicky nazývaný „minulost blízká“ - *passato prossimo* (Serianni L., 2006: 471) :

Due anni fa andammo in Scozia.

Dio ha creato il mondo. (Serianni L., 2006: 471)

Vhodnější a podle Serianniho neutrální možností pojmenování těchto minulých časů je termín *perfetto semplice e composto*, tedy perfektum jednoduché a složené.

Perfektum jednoduché, tedy *passato remoto* označuje událost, která se vždy odehrává před promluvou a která nemá psychickou vazbu na přítomnost. Naopak *passato prossimo* označuje děj, který se vztahuje k přítomnosti a nemusí se vždy odehrát před promluvou. Jde o děj, který klade význam na aktuálnost události (zohledňuje psychologické následky). Dále podle autora *passato prossimo* popisuje činnost plánovanou do budoucnosti od okamžiku promluvy, může se jednat o relativní budoucnost. (Serianni L., 2006: 471).

„se entro due ore Enrico non se n'è andato, gliene dirò di tutti i colori“ (Serianni L., 2006 : 471)

Na příkladu následujících dvou vět Serianni zdůrazňuje vliv na přítomnost a pohled mluvčího na událost v minulosti – „*cambia la prospettiva del parlante, l'atteggiamento col quale il passato viene percepito*“. (Serianni L., 2006: 471)

Da giovane lessi molto.

Da giovane ho letto molto. (Serianni L., 2006: 471)

Popisovaná činnost se shoduje, ale pohled mluvčího na minulost se mění. První věta klade děj mezi jasně ohraničené body na časové ose, znázorňuje tak jeho ukončení bez vazby na přítomnost – „*inserisce l'azione entro coordinate temporali nette, marcandone la compiutezza, lo stacco rispetto al presente*“. (Serianni L., 2006: 471) Druhá věta vyvolává následné úvahy o odkazu události, spojuje událost (četl jsem) s vyplývajícím aktuálním významem – „*rivive il processo nei suoi riflessi successivi, collegando il fatto con un implicito risultato attuale*“. (Serianni L., 2006: 471) Například: Hodně jsem četl – dnes jsem vzdělaný, nemusím přečíst každé dílo oceněné literární cenou, ale mám oslabený zrak. (Serianni L., 2006: 471)

O použití *passata remota* či *passata prossima* může rozhodnout odchylka několika hodin:

“*Mi chiamò al telefono mio padre ieri sera....Stamani è passato a prendermi con la macchina e siamo andati*“ (Serianni L., 2006: 472)

Serianni vysvětluje, že pokud máme tendenci odlišit popis události časově blízké, a té, která se přihodila před nějakým časem, tuto intenzitu můžeme vyjádřit určitým slovesným časem. Tato možnost, ale není striktně dána – „... *la distanza temporale rispetto al momento dell'enunciazione non costituisce mai un discrimine rigido nella scelta tra i due tempi...* „. (Serianni L., 2006: 472) Pro zachování časového odstupu vzhledem k okamžiku sdělení Serianni neudává striktní omezení, který slovesný čas zvolíme, ačkoli se mnoho gramatiků v tomto smyslu pokoušelo stanovit pevná pravidla - ... *i tentativi di molti grammatici di stabilire norme rigide in questo senso*“. (Serianni L., 2006: 472) Serianni odkazuje na definici Fornaciariho: správné použití *passata prossima*, je při popisu událostí, které proběhly po půlnoci dne, o kterém hovoříme. (Serianni L., 2006: 472) Dále Serianni zmiňuje zásadu, která platí pro italštinu literární a pro použití v Toskánsku. V severní a střední Itálii rodilí mluvčí nepoužívají *passato remoto* vůbec -... *in parte dell'Italia centrale i parlanti anche còlti tendono a non adoperare mai il passato remoto*. Tento rozdíl vznikl vlivem francouzštiny, kde jednoduché perfektum zcela vymizelo. Naopak v některých oblastech jižní Itálie je použití *passata remota* velice vytrvalé - „...*nelle regioni meridionali il passato remoto è molto più tenace, anche se la tendenza verso un'espansione del passato prossimo ai danni del passato remoto è ugualmente presente*“. (Serianni L., 2006: 472) Ale i zde je přítomna tendence rozmachu *passata prossima* na úkor *passata*

remota. (Serianni L., 2006: 472) Autor definuje jasné použití *passata prossima* a *passata remota* v moderní italštině u životopisu. Sloveso *nascere* - „é nato“ (řčeno o žijícím) a „nacque“ (řčeno o zesnulém). *Passato remoto* dosud vládne psané italštině. Především přirozeně v pojednání historických životopisů, kde je jedinou možností jak představit historii současnosti, dále při vyjádření charakteristických úsloví – „*passato remoto gnomico o acronico. È questo l'unico caso in cui il tempo in questione non comporti uno specifico riferimento temporale*“. (Serianni L., 2006: 473)

„*Prete spretato e cavolo riscaldato non fu mai bono*“ (proverbio toscano)

V beletrii je *passato remoto* užíváno nejen na území jižní Itálie, ale i u spisovatelů v severní části Itálie, v komentáři dialogů a především v próze. (Serianni L., 2006: 472),

„*Passai da Nuto per raccontargli anche questa. Lui si grattò l'orecchio, guardò a terra e masticava amaro. – Lo sapevo, - disse poi, - ha già tentato un colpo così con gli zingari...*“.(Serianni L., 2006: 472)

Dále je užíváno v konzumní literatuře a v novinářském jazyce, což Serianni dokládá příklady z tisku. (Serianni L., 2006 : 472):

„*I francesi nei confronti del calcio italiano hanno sempre avuto complessi di inferiorità. Cominciarono col perdere seccamente alla prima uscita della nostra nazionale e li abbiamo fatti poi pena sessant'anni prima di concedere loro la soddisfazione di batterci*“ (Il Messaggero-Sport)(Serianni L., 2006: 472)

„*Che cosa abbia in mente Bettino Craxi non è dato sapere. Subito dopo le elezioni /tenutesi dieci giorni prima/ parlò di un governo di transizione(...). Dallo stesso Psi vennero le indicazioni sul governo bicolore, oggi smentite*“ (La Repubblica) (Serianni L., 2006: 472)

2.6. Popis perfekt podle Bertinetta

Bertinetti upozorňuje na zavádějící terminologii pojmů pro minulé slovesné časy. Termíny nejsou jednoznačně voleny. „*Le etichette tradizionali sono quasi del tutto opache rispetto ai valori aspettuali, e mescolano arbitrariamente criteri di*

classificazione formale e spuri criteri semantici.“(Bertinetto P. M., 1991: 15) Autor volí pro popis užití *passata remota* a *passata prossima* pouze termíny *perfetto semplice* a *perfetto composto*, tedy perfektum jednoduché a složené.

Bertinetti uvádí neexistenci některých tvarů pro obě perfekta u těchto sloves: *divergere, esigere, esimere, prudere, solere, spandere, urgere, verete, vigere, delinquere, discernere, suggerere*. Výjimečně u slovesa, kterému chybí tvar participia *passata*, najdeme tvar *perfetta semplice* (*pendere, stridere, rifulgere*) a nenajdeme opačné případy, kdy by existoval tvar participia *passata* a chyběl tvar *perfetta semplice*. (Bertinetto P. M., 1991: 88)

Jednoduché perfektum popisuje událost odehrávající se v minulosti, která nemá spojitost s přítomností a je neobnovitelná - „...*designa un processo avvenuto nel passto, privo di legami col momento dell'enunciazione e non riattualizzabile*“.(Bertinetto P. M., 1991: 95) Doba události nemusí být velice vzdálena od přítomnosti. :

Venendo qui, vidi Gennaro che andava alla stazione : sarà stato cinque minuti fa. (Bertinetto P. M., 1991: 95)

Perfetto semplice je čas užívaný zejména pro vyprávění. Méně často je užíváno pro popis prostředí – „*..un Tempo di natura eventiva, il che lo rende particolarmente indicato per narrazione dei fatti, piuttosto che per la descrizione di un ambiente*“.(Bertinetto P. M., 1991: 95)

Perfetto semplice označuje událost zcela uzavřenou, tedy popisuje děj ukončený. Charakteristické pro *perfetto semplice* je vidová deitichnost – „*caratteristica del perfetto semplice, collegata al suo complesso di valori aspettuali, è costituita dalla sua natura rigorosamente deittica*“.(Bertinetto P. M., 1991: 96)

Aktuálnost následků toho minulého děje závisí na úvaze mluvčího. Především na jeho subjektivním vnímání psychologické dopadu minulého děje. Zda následky tohoto děje stále působí na současný stav mluvčího.

Perfetto semplice se také užívá k vyjádření ustálených slovních spojení „gnomických“, která mají nadčasovou platnost – „*L'uso gnomico, di valore onnitemporale, del perfetto semplice, anch'esso di stile letterario e arcaizzante, s'incontra in espressioni proverbiali del tipo seguente.* (Bertinetto P. M., 1991: 98)

Un bel tacer non fu mai scritto.

Spesso i figli scontarono le colpe dei padri. (Bertinetto P. M., 1991 : 98)

Bertinetto upozorňuje na perfekta užívaná v souvětí. V některých větách je gramaticky správné použití perfekta v obou slovesných tvarech jak jednoduché tak složené,

Dico che hai fatto / facesti male. (dvojí možnost)

ale v určitých případech slovesný čas zvolit nelze. Pokud věta hlavní předchází větu vedlejší. :

Sono arrivato alla conclusione che hai fatto male a trattar così Lucia. (pouze jedna možnost)(Bertinetto P. M., 1991: 99)

Jako nejčastější užití ***perfetta composta*** Bertinetto popisuje vyjádření minulosti, kdy popisovaná činnost trvá v okamžiku promluvy a přetrvává účinek, nebo citová vazba minulého děje. Bertinetto žádným způsobem neomezuje vzdálenost popisované události od okamžiku promluvy. Užití *passata prossima* je na volbě autora. Poznává však, že obecně je upřednostňováno *perfetto composto*, pokud popisujeme událost blízkou přítomnosti – „*quando si comunica una notizia fresca* „ (Bertinetto P. M., 1991 : 90):

Sai cos'è successo? È caduto il governo. (Bertinetto P. M., 1991: 90)

Pouze *perfetto composto* může vyjádřit předčasnost, což Bertinetto potvrzuje výstižnými příklady. :

Quando vedrai Giovanni, digli soltanto che sei venuto per prendere la tua roba.

Soltanto fra un mese sarà possibile capire chi ha avuto ragione tra noi due.

Sono venuti quando hanno finito. (Bertinetto P. M., 1991: 92)

Časté užití perfekta složeného je v televizním zpravodajství, v nadpisech novinových článků, ale také v telegrafickém stylu. Rovněž při psaní deníku, kde se zachycuje hovorová mluva, u které je vyjádřena časová vzdálenost mezi časem činnosti a zápisu, Bertinetto dokládá příklady:

Superato esame stop Filippo.

Perfetto composto může také popsat událost, která se vztahuje k budoucnosti :

a. *Prima di sera siamo arrivati.*

b. *Domani ho finito.* (Bertinetto P. M., 1991: 94)

Toto užití se shoduje s popisem budoucnosti blízké přítomnosti. Ale pokud věta obsahuje příslovce, jeho umístění není libovolné – „*Ma se c'è un avverbiale, la sua collocazione non è libera.*“ *Perfetto composto* zde popisuje děj, který ještě není ukončen. Jeho ukončení popisuje příslovce, které musí předcházet slovesnému tvaru. Nelze:

Ho finito domani. (Bertinetto P. M., 1991: 94)

V těchto případech můžeme operovat s užitím, které vychází z hovorového jazyka. Tedy nazvat událost, která nastává již ukončeným dějem a popsat ho minulým časem. Mluvčí tuto větu vysloví v okamžiku, kdy končí určitou činností – „...*pronunciato da qualcuno che sta per terminare il proprio lavoro.*“ (Bertinetto P. M., 1991: 94).

Ho finito, ho finito, abbi un po' di pazienza! (Bertinetto P. M., 1991: 94) : 95)

Bertinetto upozorňuje na rozdíl v užití perfekt, pokud děj v minulosti ukončený se dle mluvčího již nebude opakovat:

Luca fu tre volte in Francia. (již nikdy do Francie nepojede)

Luca è stato tre volte in Francia. (otevřená možnost k další návštěvě – „*lascia la possibilità di un'ulteriore prosecuzione dell'esperienza*“) (Bertinetto P. M., 1991: 91)

Perfetto composto se užívá pro označení režijních poznámek v divadelním scénáři, kde předstíráme aktuálnost divadelní scény, v mnoha případech v kombinaci s přítomným časem (Bertinetto P. M., 1991: 94) :

Schaunard (Si è avvicinato al lattucio, poi è corso senza farsi scorgere fino a Marcello. Poi a Marcello) : Marcello, è spirata. (L. Illica, G.Giacosa, La Bohème, Quadro V) (Bertinetto P. M., 1991: 94)

Užití obou perfekt v ústním podání se odlišuje v různých oblastech Itálie. Na území severní Itálie se v ústním projevu upřednostňuje užití *perfetto composta*, zatímco v oblasti jižní Itálie je výhradně užíváno *perfetto semplice*. *Perfetto semplice* je velice živé v psaném jazyce, především v beletrii. (Bertinetto P. M., 1991: 100)

Některá příslovce, která zpravidla stojí na začátku věty, vyžadují určitý čas - *perfetto composto* (např. *adesso, ora, attualmente, in questo momento, in questo istante, finora*), nebo *perfetto semplice* (např. *tempo fa*). Jde o příslovce, která se vztahují k okamžiku promluvy. – „...compatibilità di questi due Tempi nei confronti di certi avverbiali di tempo.“ (Bertinetto P. M., 1991 : 100) U všech příslovcí se obecně upřednostňuje užití perfekta složeného. Perfektum jednoduché uijeme zcela výjimečně v určitých italských regionech.

a) *Adesso finalmente ho appagato (appagai) ogni mio desiderio.*

b) *Finora si è vista (vide) una partecipazione massiccia, che nessuno si aspettava.*

c) *Attualmente ho constatato (constatai) che le cose vanno abbastanza bene.*
(Bertinetto P. M., 1991: 100)

Existuje skupina příslovcí, jako *già, finalmente, spesso, sempre, fino a..., ormai, frattanto, intanto*, a podobně, která při kombinaci s perfektem složeným vytvoří odlišný smysl než ve spojení s perfektem jednoduchým. V následujících příkladech, jsou ve větách použity obě možnosti. Díky významu, který Bertinetti u každé věty uvádí, je tento rozdíl patrný. Z důvodu jasnější interpretace je častěji užíváno *perfetto composto*. (Bertinetto P. M., 1991: 100)

Luca è venuto, finalmente. (= ora finalmente)

Luca venne, finalmente. (= all'ora, dopo che lo si era tanto atteso)

Ci ho pensato spesso, senza riuscire a decidermi. (= non mi sono ancora deciso)

Ci pensai spesso, senza riuscire a decidermi. (= è possibile che in seguito mi sia poi deciso)

È sempre venuto a trovarci. (regolarmente, fino ad ora)

Venne sempre a trovarci. (regolarmente, in quel dato periodo)

Terenzio ha giocato in cortile fino alle 5. (le 5 di oggi)

Terenzio giocò in cortile fino alle 5. (le 5 di quel dato giorno) (Bertinetto P. M., 1991: 100)

3. SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Jak již bylo řečeno v úvodní části, pro *jazykový čas* je důležitým bodem bod promluvy. Dalšími jasnými body na časové ose jsou začátek a konec události. Důležitá je i „aktuálnost výpovědi“, tedy vliv tohoto děje na přítomnost. „Aktuálnost výpovědi“, tedy vazba na přítomnost, je subjektivně vnímána autorem výpovědi. Tato „aktuálnost výpovědi“ ovlivňuje *psychologickou vzdálenost* mezi bodem ukončení děje a okamžikem promluvy. Většina gramatik hovoří o zásadním rozdílu *chronologické* a *psychologické vzdálenosti*. *Chronologická vzdálenost* mezi bodem ukončení děje a okamžikem promluvy je objektivně dána fyzickým časem. Přesto i v tomto případě dochází ke kolísání užití forem *jazykového času* (při popisu děje, který se odehrál v minulosti vzdálené a jeho trvání je přesně ohraničeno). Je tedy nevhodné formy minulého času nazývat podle této vzdálenosti. Z tohoto důvodu gramatiky (i následující praktická část) běžně užívají na místo názvu *passato remoto*, v překladu „minulost vzdálená“, neutrální název odpovídající podobě formy, tedy „perfektum jednoduché“ (*perfetto semplice*). Název *passato prossimo*, který v překladu znamená „minulost blízká“, je z důvodu složené formy, která se skládá z přítomného tvaru příslušného pomocného slovesa a příčestí minulého významového slovesa, nahrazen neutrálním názvem „perfektum složené“ (*perfetto composto*). Název *perfetto* zároveň vyjadřuje společné užití obou minulých časů pro popis v minulosti ukončeného děje. Název *passato remoto* a *passato prossimo* se vyskytuje ve všech gramatikách, zavádějícím pojmenováním obou forem se zabývají jen některé gramatiky.

Není možné obecně stanovit pravidlo, které jasně odliší minulost nazvanou jako blízkou (*passato prossimo*) nebo vzdálenou (*passato remoto*). Řešením by bylo pravidlo, které navrhl Fornaciari (Serianni L., 2006 : 472) a které některé gramatiky zmiňují, tedy pravidlo 24 hodin. Vzdálenost 24 hodin mezi bodem ukončení děje a okamžikem promluvy by jasně určila formu *lingvistického času*. Pokud by tato vzdálenost byla delší, byla by již považována za vzdálenou. Toto pravidlo se však nikdy neujalo. Silný vliv aktuálnosti minulého děje na *psychologickou vzdálenost* je stále přítomen.

Popíšme si zásadní prostor opozice a konkurence *passata remota* a *passata prossima*. Rozdíl mezi *passatem remotem* a *passatem proximem* je poměrně úzký.

Téměř ve všech případech lze *passato remoto* nahradit *passatem prossimem* bez nebezpečí vytvoření zcela odlišného nepřijatelného sdělení. Což neplatí pro popis děje, který má specifickou vazbu k přítomnosti. Zde užít *passata remota* nelze.

Gramatiky shodně určují místo *passata remota* v italském slovesném systému, a to především pro popis událostí velmi vzdálených, ukončených před okamžikem promluvy, bez předpokladu jejich opakování, či pokračování a bez vazby na přítomnost. Opakování děje není dáno pouze nemožností další realizace. Pokud jde o „nemožnost“, pro kterou se subjektivně rozhodl autor (nechce, aby se děj opakoval), je možné předpoklad neopakování jazykově vyjádřit (*mai, mai più, non – più, nessuna possibilità*) Další možností je užití *passata remota*, které popisuje události tohoto charakteru.

Výskyt *passata remota* a *passata prossima* v italštině popisují všechny gramatiky shodně. *Passato prossimo* je upřednostňováno na běžné úrovni v písemné i ústní formě italského jazyka. Ale *passato remoto* je častěji voleno v písemné formě, jako znak vzdělanosti. Podstatnou úlohu hraje *passato remoto* v beletrii, kde je časem vypravěče, komentátora dialogů, či informátora historických nebo životopisných událostí. Při ústní komunikaci je *passato remoto* užito zcela výjimečně (mimo viz níže).

Všechny gramatiky se shodly v regionálním rozložení častějšího užití *passata remota* v ústním projevu. V oblasti severní Itálie je upřednostňováno *passato prossimo* i pro popis děje ukončeného v dávné minulosti bez vazby k přítomnosti. Naopak v jižní Itálii je *passato remoto* užíváno i na místě, kde gramatiky stanovují užít *passato prossimo*. Tedy i pro minulost aktuální, velice blízkou přítomnosti.

4. PRAKTICKÁ ČÁST

Základem praktické části je analýza literárního a faktografického textu v italském jazyce. Ze zvolených čtrnácti knih, přibližně 2800 stran textu, tedy z poměrně rozsáhlého materiálu jsme vybrali excerpta, která vypovídají o výskytu a formě užití především *passata remota* v textech z období posledních přibližně třiceti let.

4.1. Výskyt *passata remota* a *passata prossima*

První část analýzy bude sledovat výskyt *passata remota* a *passata prossima* v textu z pohledu regionálního rozložení. Jak gramatici uvádějí, v současné mluvené italštině je *passato remoto* užíváno odlišně v jižní a severní Itálii.

4.1.1. Vyhodnocení materiálu podle geografické oblasti působení autora

Korpus současných textů byl vybrán z materiálu autorů z různých italských regionů. Důvodem této volby bylo sledovat, zda bude v textu častěji zastoupeno *passato remoto* u spisovatele, který žil určitou část života v jižní Itálii, kde je podle gramatik užití *passata remota* běžné. Budeme sledovat, zda se přímá řeč v písemném záznamu bude lišit u autora, který žije v této oblasti. Očekáváme, že u ostatních autorů se *passato remoto* objeví jako jazykový prostředek vypraveče v první nebo třetí osobě singuláru. Z důvodu regionálního odlišení jazyka byly také zařazeny dvě publikace faktografického textu jak z jižní Itálie (Reggio Calabria), tak ze severní Itálie (Il lago di Como). Zde je naopak předpoklad, že se *passato prossimo* běžně užívané v severní Itálii v mluveném projevu i k prezentaci dávné historie ovlivní prezentaci historického textu.

Následuje seznam autorů, které odlišuje místo narození a místo, kde většinu času žily, tedy vliv mluveného jazyka daného regionu. Konkrétní excerpta jsou součástí dalších kapitol „4.1.2. Vyhodnocení materiálu podle literárních stylů a 4.2. Funkce *passata remota* a *passata prossima* v textu“, kde je uveden monogram autora a strana, na které se úryvek nachází.

jižní Itálie:

Abate Carmine, narozen v Carfizi (Kalábrie) roku 1954, žije v Trentinu².

Bilotto Luigi, autor regionálního průvodce Reggio Calabria

De Crescenzo Luciano, narozen 18. srpna 1928 v Neapoli, kde dosud žije.

střední Itálie

Ammaniti Niccolo, narozen 25. září 1966 v Římě, kde žije dosud.

Benni Stefano, narozen roku 1947 v Boloni

Dominicis Armando, narozen v Římě, žije v Miláně

Mazzantini Carlo, narozen v Římě roku 1925 a zemřel v Tivoli roku 2006.

Veronesi Sandro, narozen ve Florencii 1959, kde dosud žije.

severní Itálie

Baricco Alessandro, narozen 25. ledna 1958 v Turíně, kde dosud žije.

Biamonti Francesco, narozen 3. března 1928 v San Biagio della Cima v Ligurii, kde také 17. října 2001 zemřel

Giordano Paolo, narozen v Turíně v roce 1982 a žije v San Mauro Torinese.

Maggiani Maurizio, narozen 1951 v Castelnuovo Magra, žije v Janově

Parise Goffredo, narozen 8. října 1929 ve Vicenze, žil v Benátkách a od r 1953 v Miláně, zemřel 31. srpna 1986 v Trevisu

Il lago di Como, Guide d'Italia,

Závěr:

Autoři zkoumaných textů jsou zástupci všech italských regionů. Frekvence užití *passata remota* u všech převyšuje užití *passata prossima*. *Passato prossimo* je užito ojediněle pro jazyk vypravěče. V jasné opozici je *passato prossimo* při zachycování přímé řeči. Zde se *passato remoto* neobjevilo ani jako důkaz užití *passata remota* v ústním projevu jižní Itálie. Autor Carmine Abado, který se narodil v jižní Itálii a zvolil pro svůj román příběh z tohoto prostředí, *passato remoto* v přímé řeči neužil.

---

² Tyto informace, stejně tak jako u všech následujících uvedených autorů, vychází ze Slovníku italských spisovatelů: Pelán, Jiří, Slovník italských spisovatelů, Praha, Libri, 2004, nebo z bibliografie uvedené na obalu knihy. U překladatele Aladinovy lampy a autorů průvodce je předpoklad, že delší dobu žili v regionu, ve kterém kniha vyšla.

Pro popis dávné historie bylo shodně užito *passato remoto* jak u autora turistického průvodce severní Itálie, tak u autora turistického průvodce jižní Itálie.

4.1.2. Vyhodnocení materiálu podle literárních stylů:

Pro další vyhodnocení byly cíleně zařazeny díla odlišného stylu. Mezi zkoumanými styly jsou zastoupeny román, poezie, fejetony, pohádkový příběh a turistický průvodce.

Zvolení autoři jsou jak spisovatelé, kteří vytvořili „nadčasové“ dílo, za které obdrželi různá literární ocenění, tak autoři, kteří faktograficky zaznamenali historické události. Tento fakt by mohl prokázat užití *passato remoto* na vyšší jazykové úrovni (pokud chápeme oceněný literární text jako známku kvality) v beletrii, nebo při popisu životopisu či jiných historických událostí v ostatních stylových útvarech.

Fejeton

De Crescenzo Luciano (DCL), *Il Caffé sospeso*, Milano, 2008, Mondadori
příklady výskytu:

Neapol byla založena v šestém století, tedy ve vzdálené minulosti. Dále zpravodaj informuje o boji pruských a anglických vojsk, v době, která je chápána také jako vzdálená minulost.

- *Napoli fu fondata nel VI secolo a C. O. giù di lì da un gruppo di coloni eubei. (...) Mentre ci si avviava a Napoli, da Roma, il regista RAI si sentì in dovere di mettermi in guardia. (...) Quando, dopo aver sconfitto gli inglesi, fu accerchiato dai prussiani inviò l'attendente dal maresciallo Grouchy perchè questi corresse in suo aiuto.* (DCL: 93)

Vzdálená minulost – válka byla před mnoha lety.

-*“Manca a farlo apposta, infatti, scopò una guerra e l'unico a salvarsi fu proprio il figlio del contadino che, essendosi rotto una gamba, non era potuto partire per il fronte.”* (DCL: 15)

Vzdálená minulost -před mnoha lety.

- "Molti anni fa, a Positano, **connobbi** un barbone. Si chiamava Scisciò." (DCL: 18)

Přímá řeč v *prézentu*, komentář *passatem remotem*.

- "Lo pronuncia pure male" **commentò** Empedocle, "si dice Ule e significa materia primordiale". (DCL : 40-41)

- "Potremmo salire sul monte Echia" **proposi** io "e da lasù riprendermi con il mare alle spalle." "Sì" **commentò** sarcastico il regista, "così facciamo la cartolina!" (DCL: 94)

- "Fai presto" gli **dicemmo** "che dopo ci andiamo a mangiare una pizza. " **Passò** più di un'ora e di Gennarino nemmeno l'ombra. Qualcuno **cominciò** a fare dello spirito : "Vuoi vedere che Boccia se l'è squagliata con i dieci milioni?". (DCL: 162)

Vliv na přítomnost trvá – stále má přítele, kterého jednoho dne potkal.

- Un giorno **ho conosciuto** un brav'uomo, bisognoso di fare amicizie, che di „sospesi“ ne pagava addirittura cinque. (DCL: 11)

Vliv na přítomnost trvá – stále je rozhodnut nepochybovat.

- Come dire che al posto della Fede **ho finito** con il contrarre il dono del Dubbio. (DCL:17)

Pohádka

Dominicis Armando (DA), Aladino e la lampada meravigliosa, Milano, 1993, Tascabili Economici Newton

příklady výskytu:

Ohraničená doba trvání děje - od narození do 15 let, zde by dle gramatik mělo být užito *passato prossimo*.

- **Continuò** questa vita fino a quindici anni, senza dimostrare interesse per nessuna cosa. (DA : 7)

Děje s různou délkou trvání, plynule následují. (Hovor plynul, trval,..omluvil se a odešel)

- *La conversazione si **aggirò** sullo stesso argomento durante tutto il pasto, e **durò** fino a che il mago, vedendo che la notte era molto inoltrata, **si congedò** dalla madre e dal figlio e **si ritirò**.*(DA: 11)

Vrátil se , zařadil se...

- ***Ritornò** dunque al palazzo, il giorno del consiglio, e **si collocó** secondo il suo solito, di fronte al sultano.*(DA: 36)

Přiblížil se k matce, dal znamení, aby ho následovala, doprovodil ji k místu, kde ji zanechal.

- *Il capo degli uscieri **si avvicinò** alla madre di Aladino e le **fece segno** di seguirlo : la **accompagnò** fino ai piedi del trono del sultano, dove **lasciò**, per andare a riprendere il suo posto vicino al gran visir.* (DA: 36)

Přímá řeč v *passatu prossimu*, komentář *passatem remotem*.

- *“Sì, signore”, rispose Aladino, “ma è molto tempo che è **morto**.” La mattina seguente, il Mago Africano **fermò** Aladino una seconda volta, mentre giocava in un altro luogo della città con altri ragazzi.* (DA: 9)

Turistický průvodce

Bilotto Luigi (RC), Reggio Calabria e la sua provincia, Reggio Calabria. 2008, Iiriti Editore

Il lago di Como (LC), Guide d'Italia, Milano, 2003, Touring Club Italiano

příklady výskytu:

(Výskyt *passata remota* byl u průvodce „Reggio Calabria“ nepatrně vyšší.)

Životopisné údaje již zemřelé osobnosti.

- *Giovanni Angelo, **divenne** papa nel 1559 col nome di Pio IV, da una sorella, **sposa** a un Borromeo, **nacque** nel 1538 S.Carlo Borromeo, grande arcivescovo di Milano dal 1560.* (LC: 86)

Ve stejném turistickém průvodci jsou uvedeny životopisné údaje žijící osobnosti. Nebylo však užito *passato prossimo*, ale prézentu (nasce). *Giuseppe Terragni nasce a Meda, in provincia di Milano, nel 1904.* (LC: 51)

Vzdálená minulost - středověk.

- Forse **fu** proprio la presenza di quest'ultima a favorire la frequentazione in età paleocristiana, quando il ninfeo **venne** probabilmente utilizzato come battistero. (RC: 143)

Vzdálená minulost - VII století.

- Secondo un'altra tradizione, il popolamento **fu** invece avviato nell VII secolo da monaci basiliani. (RC: 152)

Vzdálená minulost - Rok 1529. Jde zároveň o následné děje v době Karla V.

- Il Medeghino **seppe** sfruttare ogni occasione per esercitare la sua incontrastata signoria sul lago e sulle regioni circostanti, fino a quando, nel 1529, **venne** definitivamente acquisito alla causa degli spagnoli da Carlo V, che lo **nominò** generale dell'esercito imperiale, conferendogli il titolo di marchese di Marignano. (LC: 86)

Vzdálená minulost - doba raného křesťanství.

- **Fu** eretta sul luogo di un oratorio paleocristiano. (LC: 87)

Vzdálená minulost - 16. století. Je zde jasně ohraničeno období, kdy stavba byla dokončena – roku 1586, proto je užito *passato prossimo*.

- **È stata** eretta sul luogo dell'antico castello tra il 1583 e il 1586 per il cardinale Tolomeo Gallio. (LC: 87)

Poezie

Mazzantini Carlo (MC), Restano le nuvole, Venezia, 2001, Marsilio

příklady výskytu:

- *Velata avanzò*

La signora della sera

E il mondo avvolse

Nel suo scialle turchino.

Poi depose silenzi

nel folto delle siepi

Dove vigile attende il tasso

E lampi s'accendono

negli occhi rossi della volpe.

E sui prati lasciò

Collane di rugiada

E gli infiniti bisbigli degli insetti

Quando improvviso

Dietro i monti divampò

Il pallido incendio della luna

Come insolita aurora

E netta sulla terra

Si stampò l'ombra antica degli ulivi (MC: 79) -následné děje

V poezii je užito *passata prossima*, pro vyjádření trvání (*ostinata*) v přítomnosti (psychologicky minulost blízká).

- *Le tue mani*

E le cose che hanno dato

Ho rifiutato con ostinata timidezza (MC: 87)

Román

Abate Carmine (CA), *Tra due mari*, Milano, 2002, Mondadori

Ammaniti Niccolo (AN), *Ti prendo e ti porto via*, 1999, Milano, Piccola Biblioteca Oscar

Baricco Alessandro (BA), *Barnum 2*, Milano 2005, Feltrinelli

Benni Stefano, *Saltatempo* (BS), 2001, Milano, I Narratori

Biamonti Francesco (BF), *Scritti e parlati*, Torino, 2008
Giordano Paolo (GP), *La Solitudine dei numeri primi*, Milano, 2008, Mondadori
Maggiani Maurizio (MM), *Il coraggio del pettirosso*, Milano, 2003, Feltrinelli
Mazzantini Carlo (MC), *Restano le nuvole*, Venezia, 2001, Marsilio
Parise Goffredo (PG), *Sillabari*, Milano, 1997,

příklady výskytu *passata remota* :

Přímá řeč v přítomnosti, komentář *passatem remotem*. Postavy hovoří o fiktivní přítomnosti, ve které se nacházejí. Vypravěč, nebo hlavní hrdina komentuje již uzavřený příběh.

Vypravěč komentuje ve třetí osobě singuláru:

- „*Io devo andare da Patrizia*“ **disse** con gli occhi socchiusi rivolti all’olivastro acceso. *Poi sorrise e si addormentò*. (CA:18)

- „*Come è bello, vero Mario?*“ e Mario **provò** per questa a lui diretta un attimo di *riconoscenza* . (PG: 26)

- *Ma quel che disse fu comunque la pura verità : Io ti voglio con me, per sempre. Era un sempre che in quel momento aveva tutta l’aria di essere molto breve. Ma quando dici per sempre, dici comunque una cosa enorme*. (BA: 124)

- “*Manca la cravatta*” gli **disse** dopo un attimo. *Mattia prese* la cravatta bordeaux dalle mani di Alice e d’istinto **passò** un pollice sopra quel tessuto. (GP: 124)

- *Il falchetto s’adormò immediatamente e fece* la voce grossa: “*Questa è una faccenda che non mi piace per nulla*.”(MM: 25)

Hlavní hrdina, tedy průvodce příběhem komentuje v první osobě singuláru:

- *Non so perchè, ma scoppiai* in lacrime. *E allora la nonna si arrese*: “*Va bene, resto ancora un pò*”. (CA: 47)

Přímá (nepřímá) řeč v *passatu prossimo*, komentář *passatem remotem*. Osoby při komunikaci o minulosti popisují tento minulý děj, jako stále aktuální, ale již ukončený. Vypravěč projevuje komentář v *passatu remoto*. :

- „ *Si, l'ho visto davanti a casa della Palmieri. Mi ha chiesto che era successo, io gliel'ho detto e se n'è andato senza salutare. Boh!* „ *Lo sai che ha detto Maroni?*“
Andrea Bacci cominciò a sgomitare il padre. (AN: 444)

-*“Qualcuno ti ha detto qualcosa per i tuoi vestiti i tuoi giocattoli?” le domandò la superiora.* (PG: 120)

- *Io e tuo padre – disse – abbiamo fatto il viaggio di nozze a Parigi.* (BS: 185)

Zachycení jednorázových po sobě následujících dějů:

Zapnul se a pak dýchl do dlaní... Zřejmě vyčkával, zda bude chlad dále působit.

- *Pietro si chiuse meglio nel giubbotto jeans e si soffiò sulle mani cercando di scaldarle.*(AN: 92)

Četl určitou dobu a po určité chvíli odhalil nečekanou zprávu.

- *In treno lessi il quaderno e scoprii che, oltre a papà, c'avevano scritto anche Carbuoro, zio Nevio e Baruch.* (BS: 205)

Vzbudil se hlukem. Možná přemýšlel, o jaké zvuky jde a pak se šel přesvědčit, vstoupil a uviděl.

- *Quella notte mi alzai, e sentii dei rumori in officina, dei colpi da non credere, sembrava che stessero spacando il pavimento. Entrai e vidi lo gnomo che stava scavando con l'ascia un tronco.* (BS: 83)

Řídil auto a přemýšlel, zda zaparkuje v onom parku, pak zaparkoval, ale až po ubezpečení se, že jde o to správné místo, vypnul motor. Prohlédl si ono místo a zjistil, že se nic nezměnilo.

- **Guidò** fino al parco, dove Mattia le aveva raccontato tutto. **Parcheggiò** nello stesso punto e **spense** il motore. **Le sembrò** che non fosse cambiato nulla. (GP: 303)

Podíval se, zaváhal, zda má zprávu oznámit či ne. Řekl jim ji, pak prošel a zmizel ve svém pokoji.

- Mattia **guardò** un punto in mezzo a loro. **Disse** semplicemente ne ho di amici, sabato vado a una festa. Poi **proseguì** verso il corridoio e **sparì** nella sua stanza. (GP: 78)

Následné děje (matka požádala plavčíka, on otočil slunečnick, slunce pokrylo celé tělo)

- La madre **ordinò** al bagnino di curvare l'ombrellone, si **girò** lentamente ed **espose** tutto il lungo corpo nel costume nero, al sole. (PG: 23)

Následné děje (žena se oblékla, zatelefonovala, objenala asistentku, asistentka přišla, dítě se brání, ušlyší hlasy, odejde, žena osaměla, nalíčila se a oblékla)

- La donna **vestì** il bambino, **parlò** al telefono con un'amica in albergo e le **disse** di mandare la sua nurse a prenderlo per la cena con gli altri bambini. La nurse **arrivò** quasi subito, il piccolo **fece** qualche storia ma **sentì** dietro la porta le voci dei suoi amichetti e **uscì**. La donna **rimase** sola in vestaglia. **Cominciò** a truccarsi ma non a lungo, e **si vestì**. (PG: 137)

Následné děje (uchýlila se do koupelny, v zrcadle spatřila, cítila zklamání (...), nechal padnout vlasy, zachytila je za uši, položila ruce na umyvadlo, přiblížila tvář k zrcadlu, vytvořil opar na skle, zakryl tvář)

- Quando li **riparì**, **vide** se stessa riflessa nel grande specchio sopra il lavandino e **provò** una piacevole delusione. (...) **Lasciò** ricadere i capelli sulle spalle e con un gesto abituale li **pinzò** dietro le orecchie. **Appoggiò** le mani al lavandino e **si spinse** con la faccia a pochi centimetri dallo specchio, così veloce che gli occhi le sembrarono sovrapporsi in un unico, terrificante occhio da ciclope. Con il fiato caldo **creò** un alone sul vetro, che le **coprì** parte della faccia. (GP: 40)

Vyjádření ojedinelého pocitu, subjektivního pojetí pocitovaného, myšleného, nebo nerealizovaného úmyslu.:

Cítil její vlasy, její blízkost ...

- *Mattia **sentì** i capelli di lei solleticargli il collo. **Sentì** la sottile intercapedine d'aria che li separava riempirsi del suo calore e premere leggermente sulla pelle, come cotone.* (GP: 151)

Cítila v ústech zápach ...

- *Alice **sentì** in bocca un sapore metalico. **Deglutì** e **fu** come mandare giù un'altra volta la gelatina dello spogliatoio.* (GP: 194)

příklady výskytu *passata prossima*:

Následné děje - prošla se, vykoukala a pokračovala v procházce.

- ***Ho passeggiato** per la stanza, mi sono fatto un bagno, **ho continuato a passeggiare**.* (MM: 119)

Vliv na přítomnost - vilu stále vlastní, získala ji po celoživotní tvrdé práci a rozhodně ji nechce prodat.

- ***Ha lavorato** tutta la vita per avere questa villetta. Certo non è tornato da paesano, **ha voluto** dimostrare che **ha fatto** fortuna.* (BS: 131)

Lékař už dlouho a stále ještě pracuje jako porodník.

- ***Ho fatto** nascere più di cento bambini, più della metà sono morti.* (MM: 247)

Závěr:

Výskyt *passata remota* byl potvrzen u všech uvedených stylů. Časté užívání *passata remota* je především v beletrii (román), ale také v pohádce a popisu historických událostí (turistický průvodce). Historické události a životopisné údaje, které zpracovávají autoři turistických průvodců, jsou popisovány oběma sledovanými slovesnými časy. Zde je konkurenční vnímání vzdálenosti popisovaných událostí od přítomnosti (viz níže *minulost blízká a vzdálená*). Méně častý je výskyt *passata remota* v poezii a ve fejetonech. Přesto i u několika fejetonů zvolil autor tento minulý čas.

4.2. Funkce *passata remota* a *passata proxima* v textu

Ve zvoleném korpusu současných textů jsme sledovali funkce *passata remota* v kontrastu k funkcím *passata proxima*.

Kontrastní funkce pro obě formy minulého slovesného času je dána gramatickými pravidly, která jsou objektivně stanovena. Minulý děj, který popisují jednotlivé formy slovesného času, se liší vzdáleností na časové ose. *Chronologická vzdálenost* objektivně odlišuje malou a velkou distanci minulého děje od okamžiku sdělení. Rozlišujeme tedy blízkou a vzdálenou minulost, které odpovídají malé a velké *chronologické vzdálenosti*. Očekáváme, že v textu budou nalezeny různé příklady užití jak *passata remota*, tak *passata proxima* pro obě vzdálenosti.

Konkurenční funkce vytvoří sémanticky shodné sdělení. Lze tedy nahradit *passato remoto* *passatem proximem* a naopak. Ke kolísání dochází z důvodu subjektivního vnímání *psychologické vzdálenosti* mezi okamžikem sdělení a ukončením minulého děje. Pokud je tato vzdálenost vnímána autorem sdělení jako velká (vzdálená minulost), užije při popisu *passato remoto*. Pokud je tato vzdálenost vnímána autorem sdělení jako malá (blízká minulost), užije při popisu *passato proximo*.

4.2.1. Chronologická vzdálenost

Očekáváme, že v textu budou nalezeny příklady pro obě formy jak při popisu historických událostí, jednorázových po sobě jdoucích dějů, tak jako komentář vypravěče. U všech příkladů užití *passata remota* a *passata proxima* budeme hodnotit, zda jde při popisu například historických událostí o minulost *blízkou*, nebo *vzdálenou* a jak je tento rozdíl vyjádřen.

4.2.1.1. Příklady „velkého“ posunu do minulosti

Příklady „velkého“ posunu do minulosti jsou dokladem objektivní vzdálené minulosti.

Popis historických událostí. Popis faktů, které jsou doložitelné pouze z historické literatury, nebo zkušenostmi starší generace. :

Rok 1345 je vzdálená minulost.

- *Qui nel 1345 Luchino Visconti fece erigere su una preesistente fortificazione un castello, a controllo delle strade che da Milano portavano a nord.* (LC: 137)

Vzdálenou minulost lze očekávat při užití substantiv, která ji charakterizují (legenda, lombardský král, vítězství nad Saraceny)

- *La legenda narra che il re longobardo Desiderio, in seguito alla miracolosa guarigione dalla cecità del figlio o a una vittoria contro i saraceni, fece costruire una chiesa dedicata a Pietro e Paolo a Civate.* (LC: 102)

Popis události, která se udála ve vzdálené minulosti, již se stala legendou.

- *In una delle molte leggende legate a Scilla, si narra che quetsa fosse la bella ninfa figlia di Forco ed Ecate. Rosa dalla gelosia e furiosa per l'affronto, Circe avvelenò la fonte dove Scilla soleva fare il bagno, e quando questa entrò in acqua, si trasformò in un mostro orribile.* (RC: 108)

Doba bronzová je vzdálená minulost

- *Già frequentato da indigeni a partire dall'età del Bronzo, col nome di Taureanum **fu** sede degli Italici Taureani e **divenne** in seguito municipium romano col nome di Tauriana.* (RC: 141)

Rok 1881 je vzdálená minulost.

- *Nella piazza del Carmine, il monumento a Vincenzo Fondacaro, il navigatore di Bagnara che nel 1881, sulla piccola imbarcazione Il leone di Caprera **fece** la traversata da Montevideo a Malaga.* (RC: 147)

Po dlouhou dobu je vzdálená minulost, která v přítomnosti již neplatí.

- *Per lungo tempo fu un centro di aggregazione molto importante : si pensi che ospitò Bernardo Barlaam, il grande monaco umanista **vissuto** nel Trecento originario della cittadina.* (RC: 152)

Popis s nepřesným určením trvání děje. Příslovečné určení času je vyjádřeno substantivem se členem neurčitým, který přesně neurčuje trvání děje.

- *Una volta, nel 1926, un archeologo americano che si chiamava William Foxwell Albright la sfiorò.* (BA: 20) – jednou, v roce 1926

- *Una mattina fecero le valigie e se ne andarono. Sperai che Selene mi avesse lasciato almeno un biglietto, ma niente.* (BS: 145) jednoho rána

- *Un giorno la donna gli telefonò da molto lontano per invitarlo a cena.* (PG: 12) – jednoho dne

- *La mia giovinezza fu priva di tutto, di libri, di cultura, di scuola, fu angosciante, mutilata.* (BF: 133) - mládí, období, které trvalo určitou neohraničenou dobu

4.2.1.2. Příklady „malého“ posunu do minulosti

Vliv na přítomnost trvá - vilu stále vlastní.

- *Ha lavorato tutta la vita per avere questa villetta. Certo non è tornato da paesano, ha voluto dimostrare che ha fatto fortuna.* (BS: 131)

Vliv na přítomnost trvá - lékař už dlouho a stále ještě pracuje jako porodník.

- *Ho fatto nascere più di cento bambini, più della metà sono morti.* (MM: 247)

„V průběhu století“, je možné chápat jako vzdálenou minulost. *Passato prossimo* však vyjadřuje, že jezero je i v přítomnosti přirozenou spojnicí.

- *Il lago di como, cuneo d'acqua nel cuore delle Alpi, ha rappresentato nel corso dei secoli un passaggio naturale tra le regioni padane e l'Europa centrale.* (LC: 64)

Závěr:

Ve zkoumaném textu převažovalo užití *passata remota*. Chronologická vzdálenost velká, tedy minulost vzdálená byla objektivně hodnotitelná ve větách, kterých

byly časově specifikovány. Číslovky (*nel 1345*), substantiva (*leggenda, un giorno, giovinezza*) a adjektiva (*per sempre, fino a*) posouvají minulý děj do minulosti vzdálené, nebo děj ne zcela jasně vymezují. Naopak minulost blízká je doložitelná většinou z kontextu.

4.2.2. Psychologická vzdálenost

4.2.2.1. Příklady „velkého“ posunu do minulosti

„Plynul čas“ - je zřejmě psychologicky vzdálená minulost. Po velmi dlouhé době znovu uviděl svoji ženu. Popis následného děje – uviděl ji, ona mávla rukou, přehodila si vlasy na záda.

-Passò del tempo e li rivide in un ristorante. Anzi, vide soltanto la moglie, ritta presso il tavolo e nel gesto di sedersi : in quel gesto lei scostò da un lato, con un lieve scatto della grossa mano ma poi lisciandoli, i capelli del colore delle carote sporche di terra e fece questo inarcando la schiena. (PG : 9)

Konstancie měla skutečně muže ráda, ale láska skončila před mnoha lety. Muž tento vztah považuje za zcela uzavřený.

- Costanza mi volle bene lo stesso, trovando stimabile il mio gesto, e il nostro amore fu teneramente da lei coltivato, e ogni cosa della vita ci sorrideva, anche se ormai non era più gioco di cuccioli. (MM: 188)

Prošla a vzpomněla si na polibek

- Un giorno d'estate una donna di cinquant'anni con un bellissimo nome greco passò accanto a un fiume e ricordò un bacio. (PG: 49)

Popis s přesným určením trvání děje. Příslowecné určení času je vyjádřeno číslovkou, která vymezuje trvání děje. Příklady z beletrie dokazují užití *passata remota*, ačkoli dle gramatik by mělo být užito *passato prossimo*.

na 20 vteřin oslepl ...

- *E c'era un odore...cattivo. Per venti secondi fu praticamente cieco. (AN: 363)*

po třech letech se vynořila historka ...

- *Ma **passarono** tre anni e venne fuori quella storia di Kinshasa. (BA: 148)*

bezstarostně žil patnáct let....

- ***Continuò** questa vita fino a quindici anni, senza dimostrare interesse per nessuna cosa. (DA: 7)*

Nespal do pěti

- ***Feci** subito la valigia e naturalmente non **dormii** fino alle cinque. (BS: 195)*

vzbudil se rachotem v osm ráno

- ***Cominciò** a piovere. Erano le otto di mattina, io mi **svegliai** sentendo il rumore dell'apecar di zio Nevio. (BS: 208) -*

druhý den nového roku, přišel za úsvitu hurikán.

- *Il secondo giorno del nuovo anno l'uragano **arrivò** all'alba. (BS: 208) –*

4.2.2.2. Příklady „malého“ posunu do minulosti

Příklady „malého“ posunu do minulosti jsou dokladem subjektivní blízké minulosti. Jelikož trvá vliv na přítomnost, minulost je vnímána jako „blízká“.

Následné děje – vypravěč líčí vlastní nedávnou zkušenost, příklad blízké minulosti.

- *Ovviamente, non gli **ho creduto**, anzi **ho pensato** che fosse un pazzo, poi pian pianino **ha cominciato** a farmi delle domande : voleva sapere tutto, ma proprio tutto delle nostre abitudini. Mi **ha chiesto** che tipo di televisione abbiamo, come funziona la politica e perfino quali sono i nostri sport preferiti. (DCL: 110)*

Vliv na přítomnost trvá. Že muž nechal ženu odejít, působí na ženu dodnes, ale odešla navždy a již se k němu nikdy nevrátí.

- *Cocito quando **ha lasciato** che me ne andassi per sempre, per fortuna per sempre, lontano dalle sue cure.* (MM: 119)

Závěr:

Psychologická vzdálenost jak velká, tak malá je zřejmá pouze z kontextu. Subjektivní pocit je nesnadno doložitelný v krátké ukázce. V uvedených textech, které byly vybrány z různých literárních stylů, je *passato remoto* především autorova volba jazykového prostředku.

ZÁVĚR

První část této bakalářské práce popisuje místo *passata remota* v italském slovesném systému a pravidelné i nepravidelné časování tohoto minulého slovesného času. V teoretické části jsme vyložili výsledky teoretické práce pěti vybraných italských lingvistů a jedné české lingvistky. Samostatnou kapitolou je shrnutí, ve kterém jsou všechna pojetí porovnána.

Korpus současných italských textů byl cíleně zvolen dle požadavků zadání. Jedná se o textový materiál z různých stylových rovin (beletrie, fejeton, pohádka, poezie, faktografický text) a od autorů z oblastí severní, střední a jižní Itálie. V praktické části byl zkoumán výskyt a funkce především *passata remota*, ale i *passata prossima*. Dalším cílem bylo doložit kontrast funkcí těchto slovesných časů v textu a ozřejmit kritéria, která ovlivňují konkurenci *passata remota* a *passata prossima*.

Získaná excerpta vypovídají o vysokém výskytu *passata remota* ve většině zvolených textů. Očekávaný výskyt *passata remota* v přímé řeči jako doklad mluvené italštiny v oblasti jižní Itálie nebyl prokázán. Ani vliv jazykové odlišnosti regionu, ve kterém autor dlouhou dobu žil, nebyl prokázán. Byla však prokázána vysoká frekvence *passata remota* u spisovatelů vyšší stylistické úrovně, tedy u spisovatelů oceněných různými literárními cenami, kteří tvoří nadčasová díla a žijí v různých lokalitách Itálie.

Další možností, jak potvrdit vliv regionálního jazyka, bylo porovnání historického popisu v regionálních průvodcích pro oblast severní a jižní Itálie. Zde byl výskyt *passata remota* u průvodce jižním regionem nepatrně vyšší, což však dle mého názoru nevypovídá o regionálním vlivu na výskyt *passata remota*.

Při zkoumání kontrastu funkcí *passata remota* a *passata prossima* je již z teoretické části jasný rozdíl v několika případech. Konkurenci či opozici ovlivňují především kritéria hodnocení vzdálenosti mezi bodem ukončení minulého děje a bodem popisu tohoto děje. Pokud tuto vzdálenost je možné objektivně (užitím příslovečného

určení času) hodnotit jako minulost blízkou, je možné pouze užití *passata proxima*. Cílem praktické části mimojiné bylo doložit objektivní hodnocení pro minulost vzdálenou, tedy užití *passata remota*. Z uvedených příkladů vyplívá, že *passato remoto* nalezneme nejen ve větách s příslovci, která posouvají děj do vzdálené minulosti. Hranice mezi vzdálenou a blízkou minulostí je však velice tenká a neprokazatelná. Tuto hranici nelze jasně stanovit. Nikdo z gramatiků se o to ani nepokusil (pouze odkazují na pokus Fornaciariho (Serianni L., 2006 : 472)). Je pouze stanovena psychologická a chronologická vzdálenost. Jde tedy a tenkou hranici, kterou subjektivně vnímá pouze autor a to jak při ústním, tak i písemném podání. U chronologické vzdálenosti je konkurence zcela neomezená. Význam sdělení je téměř shodný. Pokud spisovatel nepovažuje za vhodné vyprávět příběh v *passatu remoto*, ačkoli jde zcela jasně o děj uzavřený, vzdálený přítomnosti, nebo dle gramatiků běžně v beletrii užívaný, nejedná se o gramatickou chybu.

V prozkoumaném poměrně rozsáhlém materiálu je jasná převaha *passata remota* především v beletrii kvalitních spisovatelů. Při volbě užití *passata remota* a *passata proxima* se nejedná jen o časové hodnocení vzdálené minulosti, ale především o hodnocení subjektivní psychologické vzdálenosti a tedy o volbu jazykového prostředku.

RESUME

La prima parte della tesi descrive la posizione del passato remoto nel sistema verbale italiano e la coniugazione regolare e irregolare di questo tempo verbale passato. Nella parte teorica abbiamo illustrato i risultati del lavoro teorico di cinque linguisti italiani scelti e di una linguista ceca. Un intero capitolo è da compendio e in esso vengono comparate tutte le impostazioni.

Il corpus dei testi italiani contemporanei è stato propriamente adottato a seconda dell'esigenza. Si tratta di materiale testuale di diverse aree stilistiche (novellistica, pubblicistica, favola, poesia, testi di cronaca), di autori dell'Italia settentrionale, centrale e meridionale. Nella parte pratica si è analizzato l'incidenza e la funzione innanzitutto del passato remoto, ma anche del passato prossimo. Un' ulteriore finalità è stata quella di avvalorare la funzione contrastiva di questi tempi nei tempi verbali del testo e di evidenziare i criteri che influenzano la concorrenza del passato remoto e del passato prossimo.

Qui ci siamo orientati su estratti stampati che trattano dell'incidenza del passato remoto nella maggior parte dei testi prescelti.

L'attesa incidenza del passato remoto nel discorso diretto come documento dell'italiano parlato nell'area dell'Italia meridionale non è stata provata.

L'influenza della regione differente in cui l'autore da tempo viveva non è stata provata. Presumo che si tratti della testimonianza dell'alta ricorrenza del passato remoto in scrittori di un livello linguistico superiore. Quindi in autori premiati con riconoscimento letterario, che vivono in varie località italiane.

Un'altra possibilità per l'affermazione dell' influenza linguistica regionale è stata la scelta della descrizione negli accompagnatori regionali per l'area dell'Italia settentrionale e meridionale. Qui è stata riscontrata l'incidenza in un accompagnatore di una regione meridionale scarsamente più alta, il che credo non sia indicativo dell'influenza della dislocazione regionale dell'influenza del passato remoto.

Nel corso dell'indagine della funzione contrastiva del passato remoto e del passato prossimo vi è già nella parte teorica una chiara differenza in alcuni casi. La concorrenza o l'opposizione influenzano soprattutto i criteri di apprezzamento della distanza tra il punto in cui termina un'azione passata e il punto di descrizione di questa azione.

Fino a che si valuta obiettivamente questa conoscenza come un passato vicino, si tratta dell'unico utilizzo del passato prossimo. La finalità è stata al contrario quella di avvalorare una stima oggettiva per un passato lontano, e quindi dell'utilizzo del passato remoto. Degli esempi riportati ne consegue che il passato prossimo lo ritroviamo non solo nelle frasi con gli avverbi che adducano l'azione ad un passato lontano. Il confine tra passato lontano e passato vicino è comunque molto sottile e indimostrabile. Non è facile stabilire questo confine. Nessuno da un punto di vista grammaticale ha neanche provato. E' stabilito solo la lontananza psicologica e cronologica. Si tratta dunque di un confine sottile che lo percepisce soggettivamente solo l'autore e tanto nella fase orale, quanto nella narrazione scritta. La concorrenza è del tutto illimitata.

Il significato del messaggio è quasi concorde. Se lo scrittore non ritiene opportuno narrare l'avvenimento al passato remoto, ma è del tutto chiaro un'azione conclusa, lontana dal presente e secondo la grammatica correntemente utilizzata nella novellistica, non si tratta di errore grammaticale.

Credo che dal materiale testato relativamente diffuso appare chiara la supremazia del passato remoto soprattutto nella narrativa di scrittori qualità. Nella scelta dell'uso del passato remoto e del passato prossimo non si ha a che fare con valutazioni di una distanza del tempo lontana o vicina, ma di una scelta soggettiva di un espediente linguistico.

BIBLIOGRAFIE

- Čechová, Marie, Čeština - řeč a jazyk, Praha, 2000,
- Daneš, Hlavsa, Grepl a kol, Mluvnice češtiny 3, Skladba, Academia Praha, 1987
- Dardano, Maurizio, Grammatica della lingua italiana, Milano: RCS Quotidiani, 2007
- Dardano, Maurizio, Grammatica italiana modulare, Bologna: Zanichelli, 2002
- Hamplová, Sylva, Mluvnice italštiny, Voznice: LEDA, 2004
- Patota, Giuseppe, Grammatica di riferimento dell'italiano contemporaneo, Novara: Garzanti Linguistica, 2006
- Prandi, Michele, le regole e le scelte. Introduzione alla grammatica italiana, UTET Università, 2006
- Proto, Beniamino, Guida alla comunicazione linguistica, Le Monnier, 1988
- Bertinetto Paolo Marco in Renzi, Lorenzo, Salvi, Giampaolo, Cardinalletti, Anna, Grande grammatica italiana de consultazione, Bologna: Il Mulino, 1995
- Serianni Luca, Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria, UTET Libreria, Torino, 2006

Seznam literárních textů a užívaných zkratk:

- CA: Abate Carmine, Tra due mari, Milano, 2002, Mondadori
- AN: Ammaniti, Niccolo, Ti prendo e ti porto via, 1999, Milano, Piccola Biblioteca Oscar
- BA: Baricco Alessandro, Barnum 2, Milano 2005, Feltrinelli
- BS: Benni Stefano, Saltatempo, 2001, Milano, I Narratori
- BF: Biamonti Francesco, Scritti e parlati, Torino, 2008
- DCL: De Crescenzo Luciano, Il Caffé sospeso, Milano, 2008, Mondadori
- GP: Giordano Paolo, La Solitudine dei numeri primi, Milano, 2008, Mondadori
- MM: Maggiani Maurizio, Il coraggio del pettirosso, Milano, 2003, Feltrinelli
- MC: Mazzantini Carlo, Restano le nuvole, Venezia, 2001, Marsilio
- PG: Parise Goffredo, Sillabari, Milano, 1997,
- VS: Veronesi Sando, La Forza del Passato, Milano, 2000, Bompiani
- Bilotto Luigi (RC), Reggio Calabria e la sua provincia, Reggio Calabria. 2008, Iiriti Editore
- Il lago di Como (LC), Guide d'Italia, Milano, 2003, Touring Club Italiano